

Frisinske památky. Jich vznik a význam v slovanském písemnictví. Podává dr. Václav Vondrák. V Praze. Nákladem »České akademie pro vědy, slovesnost a umění. 1896. 4°. 82 str. 9 facs.

Med najznamenitejše slovanske spomenike spadajo izvestno brižinski, bodi si po svoji starosti — saj so najstarejši spomenik slovanske literature, pisan z latinico — bodi si po svojem jeziku. Cela vrsta učenjakov se je bavila že z njimi, odkar so jih našli l. 1803. v latinskem kodeksu v samostanu brižinskem na Bavarskem. Prvi jih je oznanil Aretin v »Neuer literarischer Anzeiger« l. 1807. v št. 12., in za njim l. 1814. Dobrovský.

Prvo izdajo je priredil P. J. Köppen v »Сборникъ словенскихъ памятниковъ, находящихся внѣ России« v Petrogradu l. 1827., in za njo je napisal Vostokov 65 strani obsegajočo razpravo, drugi pa jih je izdal naš Kopitar v znanem monumentalnem delu: »Glagolita Clozianus« z naslovom »Specimen dialecti carantanicae sec. X« Sedaj pa smo dobili novo kritično izdajo, katero nam je preskrbel neumorno delavni slavist dr. V. Vondrák; sprejeli smo jo s tem večjim veseljem, ker je Vostokov-Köppenova kakor tudi Kopitarjeva izdaja že davno pošla.

Vondrák nam podaje najpoprej kratko zgodovino spomenikov ter poroča o dosedanjih razpravah in nazorih, ki so jih izrazili glede njih razni slavisti kakor: Dobrovský, Kopitar, Vostokov, Sreznevskij, Miklošič, Jagić i. dr. Splošna misel je bila s početka, da so to čisto slovenski spomeniki. Le Dobrovský je mislil konec svojega življenja, da je drugi odlomek nastal v Lužici (opirajoč se na *ton* m. češk. *ten*), da je prišel k Čehom in odtod po češkem mediju (odtod prednica *vy-* in skupina *dl*) k Slovencem. Prvi in tretji odlomek pa je smatral za čisto slovenski. — Zanimivo je, da Dobr. ni hotel priznati nikakršnega vpliva cerkvene slovenščine in jih tudi ni reklamoval za Čehe, pišoč Kopitarju: »Wir Böhmen dürfen keinen Anspruch darauf machen, ungeachtet der verschiedenen Bohemismen«; in temu je končno tudi Kopitar pritrdil.

L. 1865. pa je dobilo to vprašanje drugo lice, ko je Sreznevskij izdal filološke spise A. Vostokova ter pridejal svoje mnenje, poudarjajoč vpliv cerkvene slovenščine na brižinske spomenike. To je spoznal tudi Schleicher pred Sreznevskim že l. 1858.

Sedaj pa je šel Vondrák še dalje, nam podal mnogo novega in si pridobil velike zasluge za razjašnjenje briž. spomenikov. — Primerjajoč naše spomenike z raznimi staroslovenskimi spom. kakor: Cod. Marianus, cod. Suprasl., Šestodnev Janeza eks-bulg., Trn. evang., homilijo sv. Klementa in dr., je dokazal jasno vpliv staroslovenščine. Zlasti se mu je to posrečilo s tem, da je dokazal medsebojno odvisnost oziroma zvezo 1. in 3. odlomka in takisto zvezo z izpovedno molitvijo v sinajskem evhologiju, a ta je staroslovenski glagolski spomenik. Ob enem pa je našel k evhologiju predlogo v staronemških izpovednih vzorcih, in prav to je za pravo spoznanje briž. spomenikov neizmerne važnosti.

(Dalje prihodnjič.)

3) Hrvatske narodne pjesme: Odio prvi: Junačke pjesme. Knjiga prva. Uredili dr. Iv. Broz i dr. Stjepan Bosanac. XXIV. 610 str. (Cena za članove Matice 1 gld. 50 kr.).

Knjige za članove Matice hrv. so se tiskale v 12.000 primerkih.

Posebno toplo se priporočajo »Narodne pesmi«, katerih je tiskala Matica 7000 primerkov. Po mnogoletnem trudu je Matica izdala prvo knjigo, ketera prikazuje »bez razlike vjerovanja, mišljenja i dijalektičnoga govora u jednoj cjelini savkolik hrvatski narod« — Nadaljnje knjige, katere Matica hrvatska izda v bodočih letih, bodo s to prvo knjigo tvorile skupno celoto. Kdor ne izjavi, da neče daljnjih knjig sprejemati, se bode smatral kot naročnik tudi za nadaljnje knjige hrvaških narodnih pesmi, katere kani Matica v bodočih letih izdati.

O Matičinih knjigah sporočimo še obširnejše.

Za sedaj opozarjamo cenjene čitatelje, da se je še mogoče naročiti (za 3 gid.) na letošnje knjige, dokler jih bode kaj. Tudi knjige leta 1894. in 1895. je še mogoče dobiti za isti donesek.

Frisinske památky. Jich vznik a význam v slovanském písemnictví. Podává dr. Václav Vondrák. V Praze. Nákladem »České akademie pro vědy, slovesnost a umění. 1896. 4°. 82 str. 9 faes (Konec.)

Ker je dokazal notranjo zvezo med briž. spom. in izpovednimi vzorci v sinajskem evhologiju, je pojasnil vpliv cerkvene slovenščine na briž. spom. bolj, nego se je moglo doslej trditi, ko smo poznali samo sorodstvo drugega odlomka s homilijo, ki se pripisuje sv. Klementu.

Vondrák izjavlja torej: »Ano, bude nám uznati, že Frisinske památky vznikly na základě církevní slovanštiny a bez církevně-slovanské literatury že bychom neměli též žádných Frisinských památek« (str. 16.). Pa tudi v drugem briž. odlomku so neovržni sledovi cerkvene slovenščine, ker se tam nahajajo celi citati iz staroslovenskih evangelskih prevodov.

Zveza s homilijo sv. Klementa in s sinajskim evhologijem pa vrščuje briž. odlomke v dobo onega gibanja, katero sta v stari Moravi in Panoniji provzročila Ciril in Metod, in to sta tudi Sreznevskij in Jagić poudarila.

Original druge izpovedne formule (molitve) sinajskega evhologija, ki se nahaja nekoliko tudi v tretjem briž. odlomku, je našel Vondrák, kakor sem že omenil, med staronemškimi spomeniki, in sicer je to tista »Emmeranska molitev«, ki se nahaja v rokopisih. Ker so bili torej brižinski spomeniki posredno ali neposredno pisani na podlagi nemških originalov, je umevno, da se javlja tudi vpliv staronemščine v njih.

Zveza naših odlomkov s staronemškim krščanskim slovstvom dokazuje Vondráku sintaktični, glasoslovni in grafični razlogi. Ta vpliv se javi v 1. in 3. odlomku ter v sinajskem evhologiju, pa tudi v homiliji sv. Klementa, v kateri je že Vostokov spoznal paralelo k briž. spomenikom.

Vondrákov zaključek je: drugi in tretji odlomek je pisala ista roka, toda v pravopisu so razlike. Iz drugega odlomka se spozna, da je pisal oba Nemeč, ker je pisal mnogokrat *b* mesto *p*, *o* m. *a*, *u* m. *o*; vse to se lahko razlaga iz bavarske grafike tedanjih spomenikov. Včasih je popravil v tem smislu narejene pogrške. — V stari bavarščini se je nadalje izgovarjal končni *e* kakor *a* — v našem spom. pa imamo dva slučaja za *a*,

katera se doslej nista mogla pojasniti, namreč: »po tomu, sinci, boži *raba* prizvavše tere im grechi *vaša* počtete.« (vrsta 109.—112.); sedaj je jasno, da je treba čitati *rabe* . . . grechi *vaše* . . .

V tretjem odlomku, dasi pisanem od iste roke, nimamo teh sledov stare bavarske grafike. *V.* sklepa torej, da je pisar pisal drugi odlomek po sluhu in je zato podlegel vplivu materinščine, ker ni imel pred seboj originala v latinici, nego v neznanem alfabetu, najbrž v glagolici, pri tretjem odlomku pa je imel pred seboj že original v latinici. —

V. dokazuje tudi vpliv češčine (str. 18.—19.), opirajoč se na izraze: *zaglagolati*, *poglagolani*, ter zaključuje, da pisatelj ni bil povsem več staroslovenskemu jeziku; vzel je torej besedo iz cerkvene slovenščine, predlog pa se mora pripisati češkoslovaškemu vplivu. Najjasneje se vidi češki vpliv v »oběti« (sacrificia), »vzedli«, »kridlatec« i. dr. — Jagić pa meni, da stoji dokaz čehizmov na slabih nogah, ter da ti izrazi ne dokazujejo dovolj češkoslovaškega vpliva. Bolje je, da se oblike z »dl« smatrajo kot dialektična posebnost, katere ni treba iskati ravno na Koroškem, temveč prav tako v Panoniji, ter opozarja na »Dudlebe«, ki so bili južno od Blatnega jezera.

Ker briž. spomeniki ločijo *č* (za katerega pišejo *f*, *s*, *c*) in *č'* (za katerega pišejo navadno *k*), pripisuje *V.* to razločevanje srbskohrvaškemu vplivu ter sklepa, da so briž. spom. prišli po hrvaški glagolici iz Panonije ali nekdanje Velike Moravske do Slovencev. Jagić pa misli, da *k* za *č'* ne dokazuje hrvaškega medija, ter meni, da se je v onem narečju, ki se zrcali v spomenikih, še razločeval *č* in *č'*. Pač pa se vidi vpliv hrvaščine v tem, da se mnogokrat rabi *u* m. *o* za *q*. —

Končni in celotni rezultat Vondrákove razprave je: Brižinski spomeniki so v sedanjih obliki slovenski spomeniki, pri katerih se med drugimi vplivi jasno vidijo sledovi staroslovenščine. — V prvotni verziji so bili br. sp. pisani z glagolico, pisal pa jih je kje na Moravi ali v Panoniji domačin, ki je bil sicer več staroslovenskemu jeziku, ki se pa vendar ni mogel povsem ubraniti vplivu svojega, češkega jezika — od tod sledovi češčine (bohemizmi ali čehizmi). — Ker je prelagatelj prevajal iz staronemških predlog, se poznajo tudi sledovi staronemščine. Oni prvotni, staroslovenski, z glagolico pisani spomenik je nastal kje v severni Panoniji ali sploh na poznejših ogrskih tleh; zakaj le tam si moremo misliti njegov postanek, kjer je bilo vpeljano slovansko bogoslužje, ne pa tam, kjer slov. bogoslužju ni bilo mesta. Da bi pa radi jezika stavili prvotni postanek na slovensko ozemlje, to — meni Vondrák — ni potrebno, ker je vse, kar je v njih slovenskega, nastalo šele pri poznejših prepisih, marveč bohemizmi nas silijo, da si prvotne verzije postanek mislimo tam, kjer je gospodoval češki jezik. Ta verzija je prišla potem najbrže po posredovanju hrvaških glagolitov (zato nekoliko sledov hrvaščine) k Slovencem, kjer se je poslovenila in dobila to obliko, katero imamo sedaj pred seboj. Prvotna verzija je nastala konec IX. ali v začetku X. stoletja; da pa je prišla tako naglo k Hrvatom in potem k Slovencem (1000—1050), to je dokaz, da je bil tedaj promet med dotičnimi pokrajinami prav živahen, in da se je marsikaj godilo. o čemer, žal, ne vemo ničesar, ker nam nedostaje v dokaz dovoljnih spomenikov. Poslovenjenje je jasno zlasti v drugem spomeniku, katerega je, kakor

sem že omenil, pisal pisatelj po sluhu ter se tako lahko vdal vplivu svojega slov. jezika. — Br. spom. nam dokazujejo, kako moč in kak ugled je imela staroslovenščina — nje sledove nahajamo celo v češčini in poljščini — in kako izobraženi so bili slovanski menihi, ki niso prevajali samo iz grških in latinskih, temveč tudi iz staronemških predlog,

Zanimivi so „br. spom.“ tudi zato, ker se nahajajo v njih sledovi starejše oblike staroslovenščine, nego se je govorila za časa slov. apostolov in njih neposrednih naslednikov (prim. »balij«, »natrověchu«, »sptyny«, »iskoni« i. t. d.); ob enem pa nahajamo v njih tudi znake poznejše redakcije staroslovenskih spomenikov.

Končno so „br. spom.“ tudi dokaz proti Miklošičevi teoriji, da bi bila staroslovenščina narodno narečje v sedanji Ogrski (v Panoniji ali na Moravi). Saj nahajamo v njih češkoslovaški vpliv, in to je bil oni jezik, ki se je govoril na omenjenih tleh. Tam so bili sicer tudi Slovenci (zlasti ob Blatnem jezeru), toda pri njih ni bil početek cerkvenoslovenskega slovstva, temveč na Moravi.

Za določitev starosti briž. spomenikov se je obrnil Vondrák do nemških paleografov. — Dr. *Laubmann* v Monakovem jih je vrstil konec X. ali v prvo polovico XI. stoletja, paleograf in historik *E. Mühlbacher* na Dunaju pa je določil za prvi odlomek dobo okoli l. 1000., za drugega in tretjega pa drugo polovico XI. stoletja ter dostavil: »Das 12. Jahrh. ist für die slavischen Texte ausgeschlossen«. —

Vondrákova razprava obsega 51 strani; potem slede spomeniki vzporedno v originalu in transkripciji ter latinski prevod z opombami (52—61.). V prilogah je na str. 62.—64. natisnjena homilija sv. Klementa, za njo pa prvo (Aretina in Dobrovskega) naznanilo o brižinskih spomenikih (str. 65. do 67.). Na strani 68.—78. je natančen, vrlo poraben slovar izrazov, nahajajočih se v spomenikih, 79. in 80. stran obsegata popravke in dodatke, str. 81. in 82. pa kazalo imen in stvari. Poseben okrask Vondrákove izdaje je 9 snimkov, ki predočujejo spomenike v izvorniku.

Vondrák si je s svojo izdajo utrdil dobro ime, katero je užival že doslej med slavisti, ter je tistim, ki se za to zanimajo, ponudil priliko, da se natančno pouče o brižinskih spomenikih.

Fr. Vidic.

Národopisné museum českoslovanské v Praze so ustanovili, kakor je znano, o priliki praške narodopisne razstave leta 1895. z namenom, da druží v sebi znamenitosti rečene razstave ter pospešuje nadaljnje proučevanje narodopisja. To društvo je pričelo izdajati publikacije, ki se dostajajo slovanske folkloristike. Izdajalo bode po šestkrat na leto *Vestník muzeja*, ki bode agitacijskega značaja, in najmanje po dvakrat v letu *Zborník znanstvenih spisov* iz vseh strok narodopisja. Oskrbništvo narodopisnega muzeja zastopano po dr. *Niederleju*, je ponudilo te publikacije »Ljubljanskemu Zvonu« v zameno.

— 02 —

